

Hrvatski (ili slavenski) mitovi, legende, bajke, basne: kako ih prikazati predškolskoj djeci

Rešetar, Tihana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:556093>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Studij: rani i predškolski odgoj

TIHANA REŠETAR

**HRVATSKI (ILI SLAVENSKI) MITOVI, LEGENDE, BAJKE,
BASNE: KAKO IH PRIKAZATI PREDŠKOLSKOJ DJECI**

Završni rad

Pula, lipanj 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Studij: rani i predškolski odgoj

TIHANA REŠETAR

**HRVATSKI (ILI SLAVENSKI) MITOVI, LEGENDE, BAJKE,
BASNE: KAKO IH PRIKAZATI PREDŠKOLSKOJ DJECI**

Završni rad

JMBAG: 0313019841.....redoviti/izvanredni student

Studijski smjer: rani i predškolski odgoj

Predmet: filozofija odgoja i etika poziva

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filozofija

Znanstvena grana: filozofija odgoja

Mentor: prof. dr. sc. Fulvio Šuran

Pula, lipanj 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Tihana Rešetar, kandidat za prvostupnika ranog i predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Tihana Rešetar

U Puli, 4. lipnja, 2022. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Tihana Rešetar dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli- Fakultetu odgojnih i obrazovnih znanosti, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom "Hrvatski (ili slavenski) mitovi, legende, bajke, basne: kako ih prikazati predškolskoj djeci

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta U Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 4. lipnja 2022. (datum)

Potpis

Tihana Rešetar

SADRŽAJ:

UVOD	2
1. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST	3
1.1. Klasifikacija usmene književnosti	4
1.2. Dječja književnost	5
2. USMENE PROZNE VRSTE	7
2.1. Mitovi	7
2.2. Legende	8
2.3. Bajke.....	10
2.4. Basne	12
3. KAKO DJECI PRIKAZATI MITOVE, LEGENDE, BAJKE I BASNE.....	14
3.1. Mitovi i legende.....	15
3.2. Djeca i bajke	17
3.2.1. Kako bajke prikazati djeci.....	18
3.2.2. Kako bajku prikazati djeci s teškoćama	21
3.3. Djeca i basne	23
ZAKLJUČAK	25
LITERATURA I IZVORI.....	27
SAŽETAK.....	29
SUMMARY	30

UVOD

Književno stvaranje dijeli se na usmeno ili narodno i književno ili umjetničko. Usmena književnost je dakle, ona koja se prenosi usmenim putem (lirske, epske i epsko-lirske pjesme, pripovijetke, bajke, basne, legende, kratke narodne umotvorine: poslovice, zagonetke, izreke, dosjetke, šale i vicevi). Cilj ovoga rada je upravo govoriti o hrvatskim mitovima, legendama, bajkama, basnama, a glavno istraživačko pitanje koje se postavlja glasi: kako predškolskoj djeci prikazati usmenu književnost? Odgovor na ovo pitanje može se vidjeti u zaključaku rada. Metode koje su se koristile za pisanje rada su: metoda analize dostupne teorijske literature, metoda sažimanja te interpretacije. Metodologija koja je korištena je APA sustav citiranja.

Rad se sastoji od tri poglavlja. Na samom početku rada, u prvom poglavlju najprije će se reći nešto o samoj usmenoj književnosti, a kroz cijeli rad naglasak je na hrvatskoj književnosti, zatim će se prikazati klasifikacija usmene književnosti te će se obraditi pojam i definicija dječje književnosti kao uvod u bolje razumijevanje teme rada.

Drugo poglavlje odnosi se na sama usmena prozna djela gdje će se kroz četiri potpoglavlja ponaosob reći nešto o mitovima, legendama, bajkama te basnama. Legenda je dakle, predaja o životu neke osobe ili o događaju nastala miješanjem stvarnosti i mašte. Mit je priča vezana uz podrijetlo i nastanak svijeta, pojava, osoba ili naroda. Bajka je prozna književna vrsta u kojoj se isprepleće čudesno i zbiljsko, a radnja se odvija među natprirodnim i čudesnim bićima, stvarima i pojavama. Basna je kraća priča u prozi ili stihu, šaljiva ili poučna, a likovi su najčešće životinje koje su obično nositelji dobrih ili loših ljudskih osobina. Proučavajući dostupnu literaturu dalo se primjetiti kako je način prikazivanja usmene književnosti djeci kao takav jako malo istraživano te kako je najviše stručne literature posvećeno bajkama, dok je povezanost mitova s djecom, dakle prenošenje/čitanje/prepričavanje mitova djeci (bilo kući ili u vrtiću) može se reći skoro nikako istraživano te se prema tome vidi potreba budućih istraživanja u tome pravcu.

Treće poglavlje odnosi se na srž teme, a to je povezanost usmenih proznih djela sa djecom te kako ta djela prikazati djeci u predškolskim ustanovama. Posebno će se govoriti o svakoj od četiri navedene vrste, dakle o mitovima, legendama, bajkama i basnama. Na kraju slijedi zaključak cjelokupnog rada.

1. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST

Dragić (2008) navodi kako književnost svjedoči o životu ljudi, naroda i čovječanstva. Usmena je književnost najstarija i najdugotrajnija vrsta književnosti. Usmena lirika, epika, drama, poslovice i zagonetke postoje od agrafijske etape ljudske duhovnosti i tradicija su pisanoj književnosti. U Hrvatskoj se početkom 20. stoljeća usmena književnost nazivala seljačkom književnošću. Neki su je povjesničari književnosti nazivali pučkom književnošću. U uporabi je bio i naziv tradicionalna književnost, a naziv narodna književnost se u službenoj uporabi zadržao do devedesetih godina dvadesetoga stoljeća, navodi Dragić (2008.).

Usmena književnost je prema definiciji Hrvatske enciklopedije vrsta kazivanih ili pjevanih tradicijski uobličениh tekstova u živoj izvedbi ili u zapisu. Usmeno književno stvaranje imenuje se različito (narodna ili pučka poezija, narodna književnost, narodno stvaralaštvo, folklor, folklorna književnost, književni folklor, usmena književnost, tradicijska umjetnost, itd.). U usmeno izvedenoj književnosti, estetska (pjesnička) funkcija nije dominantna. Usmena će lirska pjesma uz latentnu pjesničku funkciju očitovati i manifestnu funkciju, kojom se realizira tijekom nekog običaja; naricaljka će imati emocionalnu funkciju, poslovice će karakterizirati neku životnu situaciju; povijesna predaja će poučiti o prošlosti; poneka lirska pjesma ili balada, bajka, zagonetka poslužiti će razonodi, što je donekle bliže isticanju estetske funkcije (Hrvatska enciklopedija).

Važna imena za hrvatsku usmenu književnost su fra Matija Divković, Juraj Habelić, Stipan Jajčanin, Julije Bajmonti, zatim Matija Valjevac koji je 1858. g., objelodanio prvu pravu zbirku narodnih usmenih priča koje su zapisane u Varaždinu i okolici, dalje: August Šenoa, Hrvoje Hitrec, Dinko Šimunović, Božo Lovrić, Milutin Cihlar Nehajev, Vladimir Nazor, Ivo Andrić, Miroslav Krleža, Novak Simić, Mehmedalija Mak Dizdar, Nikola Šop i brojni drugi. Najveći doprinos u sakupljanju, zapisivanju i izučavanju hrvatskih usmenih priča imaju: Maja Bošković-Stulli, Tvrtko Ćubelić, Josip Kekez, Ivan Mimica, Stipe Botica, Estela Banov Deppope (Dragić, 2008.).

Hrvatsku usmenu književnost obilježavaju duboko prepletene povijesne veze (različite tradicije, mediteranske, srednjoeuropske, panonske, balkanske) te otud izviru distinktivna svojstva i posebnost. Specifično hrvatskom čini ju jezik (s trima narječjima: čakavskim, kajkavskim i štokavskim) na kojem su ju pripovjedači ili pjevači slušali, čitali, zapamtili i

potom dalje prenosili (Hrvatska enciklopedija). Usmenoknjiževni žanrovi nisu podjednako zastupljeni u svim hrvatskim krajevima. Npr., epska je poezija rjeđa na panonskom području nego na jadranskom i dinarskom. U hrvatskim pričama javljaju se povijesne i lokalne osobitosti; pojavljuju se stvarne povijesne osobe, prepleću se realni doživljaji pripovjedača s fikcijom. Lokalne predaje fikcionalizacijom oduhovljuju poznata mjesta i čuvaju sjećanje na najstariju povijest. Teme i motivi hrvatskih mitskih predaja također su dijelom međunarodni, ali i regionalno različiti. Prozni književni izraz javlja se i u vicevima i šaljivim pričicama, a prozni su i govorni žanrovi koji nemaju izrazito književne značajke, kao što su pričanja o životu. Poslovice i uzrečice naglašavaju svakodnevni razgovor, a odlikuju se kratkoćom i jezgrovitošću. I hrvatska epska poezija dijeli mnoga formalna i sadržajna obilježja sa širom južnoslavenskom epikom, a i neke opjevane junake. U pjesmama se miješaju ikavski, ijekavski i ekavski oblici (Hrvatska enciklopedija).

1.1. Klasifikacija usmene književnosti

Klasifikacija usmene književnosti prema Botici (2013., prema Schreiber, 2017.) je sljedeća:

- Lirika
- Epske usmene pjesme
- Usmene prozne vrste (mit, bajka, predaja, legenda, basna, anegdota i parabola, vic i pričanje iz života)
- Drama
- Jednostavni oblici (poslovica, zagonetka)
- Rubni usmeno književni oblici (priče iz svakodnevlja, grafiti i epitafi).

Dragić (2008) navodi kako usmenu književnost čine slijedeći sustavi, odnosno navodi slijedeću klasifikaciju:

- Lirska poezija
- Epska poezija
- Priče (pripovijetke)

- Drama (folklorno kazalište)
- Retorički (usmenogovornički) oblici
- Mikrostrukture (poslovice, zagonetke).

S obzirom na to da se u usmenim pričama pripovijedni događaj želi prikazati kao stvaran, iako je izmišljen, priče se mogu klasificirati i prema njihovom odnosu prema zbilji. Po toj klasifikaciji priče bi bile: zbiljske (realistične) i fikcijske (izmišljene, mistične, fantastične). Usmenu prozu se može klasificirati i prema motivima, temama i oblicima (Botica, 2003., prema Schreiber, 2017.).

1.2. Dječja književnost

Dječja književnost prema Hrvatskoj enciklopediji je književno stvaralaštvo prilagođeno mladima, namijenjeno kućnom, predškolskom i školskom odgoju. Izdvajanje dječje književnosti iz korpusa nacionalne ili svjetske književnosti opravdava se funkcijom stvaranja navike čitanja u najranijoj dobi. Takva se funkcija temelji na humanističkom uvjerenju, nastalom u slijedu širenja pismenosti od kraja 18., stoljeća da je čitanje jedna od temeljnih pretpostavki kulturne kompetencije tzv. građanina svijeta (Hrvatska enciklopedija). Prema definiciji Milana Crnkovića dječja književnost je: „posebni dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (od 3. do 14. godine), a koja su ili svjesno namijenjena djeci, ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su tijekom vremena, izgubivši mnoge osobine koje su ih vezale za njihovo doba, postala prikladna za dječju dob, potrebna za estetski i društveni razvoj djece, te ih gotovo isključivo ili najviše čitaju djeca“ (Crnković, 1980;5,6). Crnković i Težak (2002;7) dalje o dječjoj književnosti navode kako: „Dječja književnost je književnost namijenjena djeci. U toj kratkoj definiciji bitna su tri pojma: književnost, djeca i namjena, i koliko je njihovo značenje točnije i jasnije, toliko je manje nesporazuma“. Crnković i Težak (2002) o granici između dječje i književnosti navode slijedeće:

- Postoje književna djela koja djeca ne mogu s razumijevanjem čitati prije nego postignu određenu dob (otprilike 14 godina).
- Postoje djela koje mogu čitati odrasli i djeca, ali neka od njih više zanimaju djecu, a druga odrasle.

- Postoje starija književna djela koja autori nisu pisali za djecu, ali koja današnje generacije upoznaju već u ranoj dobi.
- Postoje djela, pogotovo u novijoj literaturi, u kojima su doživljaji svijeta i spoznaja o životu svjesno zaodjenuti u ruho koje odgovara dječjoj dobi, dok odrasli teže za dubljim, obuhvatnim, manje opreznim i manje ograničenim poniranjem u iste probleme.
- Postoji tematika koja djecu interesira i koju djeca traže u formi što odgovara njihovoj dobi, a postoji tematika za koju djeca nemaju još dovoljno životnog iskustva i tematika koja ih interesira, ali je dana u takvoj formi i da je mogu shvatiti tek odrasli.

Dječjoj književnosti pripadaju slikovnica, narodna i umjetnička bajka, basna, dječja poezija, dječji roman, roman o životinjama, povijesni roman, avanturistički roman, znanstvena fantastika, biografska i putopisna djela. Različite vrste dječje književnosti imaju veliku vrijednost u životu djeteta jer djeluju odgojno i obogaćuju njegov unutarnji život. Polazi od točke na kojoj se dijete nalazi u psihološkom i emocionalnom stanju. Svojom formom i strukturom prenose informacije koje se tiču smisla života i kulturnoga naslijeđa. Književnost ima mnogo zadaća koje treba ispuniti prema djetetu: pomaže mu razviti um, uči ga promišljanju i razumijevanju osjećaja. Odgojitelj dječju književnost, posebno narodnu i umjetničku bajku, može koristiti kao odgojno sredstvo te poticaj u mnogim oblicima stvaralaštva (Lakoš, 2018.). Temelji dječje književnosti u Hrvatskoj postavljeni su časopisima I. Filipovića, a vrhuncima se smatraju djela I. Brlić-Mažuranić, M. Lovraka i G. Viteza (Hrvatska enciklopedija.).

2. USMENE PROZNE VRSTE

„Hrvatska usmena književnost, stoljećima i milenijumima pamćena, pripovijedana, bila u izvedbi, brušena i prenošena hrvatskim jezikom, ima najveće zasluge za očuvanje hrvatskoga nacionalnoga i vjerskoga identiteta. Hrvatska tradicijska kultura i književnost svjedoče četrnaest stoljetnu ukorijenjenost Hrvata u europskoj kulturi i civilizaciji.“ (Dragić, 2008;13).

2.1. Mitovi

Leksikon Minerve (1936., prema Tomić, 1991.) mit definira kao priču iz života bogova i heroja, a proizlazi iz vjerovanja da su sve prirodne pojave uzrokovane nadnaravnim bićima. Klaićev rječnik daje definiciju prema kojoj je mit priča, odnosno predajno vjerovanje starih naroda o podrijetlu svijeta, o prirodnim pojavama, bogovima i legendarnim herojima (Klaić, 1966., prema Tomić, 1991.). Douglas Davies (1987., prema Tomić, 1991.) navodi kako je uloga mitova isticanje životnih pitanja i vrijednosti u životu društva o kojem je riječ, a gdje se dramatično prikazuju važni problemi života i smrti, čovjekova postojanja i smisla života, njegova ponašanja itd. Riječ mit se prema navodima autora, izvodi iz indoeuropskog korijena meudh, mudh, što bi značilo sjetiti se, nadati se, brinuti se. U slavenskim jezicima bi značilo misliti, misao, pomisao ili zamišljanje (Tomić, 1991.). Barthes (1979., prema Marković, 2012.) daje široko određenje prema kojem mitom može postati sve što se prilagođava zakonima izlaganja to jest sve što pretvara smisao u formu, zatim omogućava promatranje mita kao nečega što se može javljati kao oblik ili kao nešto naizgled bezoblično; kao priča ili kao način mišljenja; kao izmišljotina ili kao temeljna istina (Solar 1998., prema Marković, 2012.), ali i kao bolest ili zdravlje podjednako osobe i društva (Marković, 2012.).

Mitovi su priče koje su se na početku prenosile narativnim putem, a s vremenom se pojavila potreba zapisivanja kako bi se sačuvali u što vjerodostojnijem obliku. Cilj je bio da se uz pomoć tih priča ljudi povežu sa prošlošću tragajući za vlastitim identitetom, u isto vrijeme povezujući se sa bogovima te na taj način ostavljajući utisak posebnog porijekla zajednice iz koje dolaze (Hasagić, 2017.). Prva pisana mitološka djela, pripadaju antičkim piscima Homeru i Hesiodu, koji se smatraju začetnicima procesa spašavanja mitova od

zaborava te prenošenja njihovih poruka budućim naraštajima (Grevs 1969., prema Hasagić, 2017.). Grčki mitovi npr., govore o porijeklu prirodnih pojava, predmeta materijalne kulture, vjerskim obredima i slično. U mitovima su najčešće istaknute dvije primarne kategorije likova: besmrtni bogovi - kojima se pripisuju likovi, mane i vrline koje posjeduje i običan čovjek. S druge strane postoje smrtnici - polubogovi, heroji koji u mitovima imaju funkciju plemenskih vođa, slavnih predaka, osnivača gradova, putnika, svećenika itd. Jedan od najboljih mitova koji svjedoči o kulturološkom naslijeđu i osnivanju nekog grada je svakako mit o Romulu i Remu, osnivačima grada Rima. Čovjek modernog doba mitove promatra sa tri različita aspekta: kao priču, kao vjersko svjedočenje ili kao povijesni dokument (Fiodorov 2000., prema Hasagić, 2017.). Mitove je moguće podijeliti na etičke, metaforičko-alegorijske i povijesne (Mušović 2011., prema Hasagić, 2017.). U mitskome su ozračju u Hrvatskoj, kao i drugdje sve one pojave koje se nalaze između života i smrti - najvažnije teme svih mitova svijeta (Botica, 1992.).

Mitske predaje pripovijedaju o vilama i povijesnim osobama kojima je narod pripisao nadnaravnu moć. Od povijesnih osoba kojima narod pripisuje mitsku moć najčešće su Marko Kraljević, Janko Sibirjanin, Stojan Janković, Mijat Tomić i Andrijica Šimić (Dragić, 2008.). Mitske su pjesme, navodi Dragić (2008) nastale u drevnim mnogobožičkim vremenima, a pjevaju o: mitskim bićima, prirodnim pojavama, nebeskim tijelima; pticama te povijesnim osobama kojima se pripisuju mitska obilježja. Vile su najčešća mitska bića. Hrvati u Bosni i Hercegovini i danas prepričavaju mitske pjesme o caru Dušanu i posestrimi vili, navodi Dragić (2008.).

2.2. Legende

Legenda je priča koja se prenosi usmenom predajom, koja kombinira stvarne elemente s imaginarnim elementima, uokvirenim u specifični geografski i povijesni kontekst. Legende su dio folklora grada ili regije te su u tom smislu definirane mjestom, kontekstom, žanrom ili publikom. Mogu se razlikovati sljedeće vrste legendi (Hrvatska enciklopedija - titanica):

- urbane legende
- povijesne legende

- teror legende
- dječje legende

Solar (2005) navodi kako pojam legenda dolazi od latinske riječi *leggere*, a znači čitati. Danas se legendom smatra svaki događaj koji bi mogao biti povijesni, ali je činjenično iskrivljen i prožet fantazijom. Autor također navodi kako je legenda srodna mitu, a svoj najčistiji izraz nalazi u opisu života nekog čovjeka čiji životni stav i ponašanje čine uzorak jednog tipa ponašanja, odnosno jednog stava prema životu i svijetu. Tako su legende u najužem smislu riječi opisi života kršćanskih svetaca. Otuda i njihovo ime koje izvorno označuje ono što se čitalo u crkvi prilikom bogoslužja (Solar, 2005.).

Botica (2013) navodi kako se definicija legende mijenjala kroz stoljeća te da često govori o zanimljivim i povijesnim događajima iz života ljudi iz visokih društvenih staleža (kraljeva, feudalaca i feudalnih dvorova, vitezova, svetaca, ali i sve ostale likove/događaje koji imaju nešto posebno) kao i o pučkim likovima i događajima koji imaju nešto jedinstveno i ističu ono što je nedaleko od čudesnog, nevjerojatnog i fantastičnog. Obilježja legende prema (Botica, 2013.):

- Legende dolaze iz duboke prošlosti te se u njima često koriste proročanstva i zakletve.
- Legenda nosi povijesne događaje i likove
- Životni događaji koji su neobični i za običan puk neobjašnjivi, veoma jednostavno prelaze u priču koja se puni nevjerojatnim sadržajnim podacima i izraste u legendu.
- U svijetu legendi nalazi se likove poput đavla, vampira, vračara, mitskih bića, anđela, vila i ostalih izmišljenih likova.

Marks (1996., prema Schreiber, 2017.) navodi kako se pod pojmom legende smatraju opisi života kršćanskih svetaca, kršćanskih mučenika, apostola pa otuda njihovo ime, koje izvorno označava ono što se čitalo u crkvi tijekom bogoslužja, dok Anić (2000., prema Schreiber, 2017.) u svom rječniku, za legendu piše da je predaja o životu neke osobe ili o nekom događaju, odnosno priča o neobičnom događaju. Rano književno oblikovanje legende s izvorima iz hagiografija, predaje ili čak iz budističkih i istočnjačkih priča počelo je u petom stoljeću s Prudencijem. Iako je prvotno bila oblik pisane književnosti, legenda je usmenim prenošenjem postala vrsta narodne priče u prozi ili stihu pa uz pučku svetačku

legendu koja govori o ovozemaljskome životu svetaca ili o pojedinačnome svetačkom čudu, postoji i legenda koja nije ograničena na obradu religioznih sadržaja, nego govori o odnosu običnog čovjeka s višim silama kršćanskog svijeta ili o životu narodnih junaka i namijenjena je zabavi. U moderno doba legenda označava priču o događajima iz života poznatih ličnosti (npr. Che Guevara). Najstarije su legende hrvatske srednjovjekovne književnosti legenda o četrdeset mučenika i legenda o sv. Jurju, sačuvane u rukopisima iz osmanaestog stoljeća (Hrvatska enciklopedija). Dragić (2008) također navodi kako su kroz prošla stoljeća do današnjih dana u usmenoj komunikaciji sačuvane versificirane legende: Sveti Jure i zmaj ognjeni i Sveta Kate, velevlasti. Od srednjega su vijeka u usmenoj komunikaciji legende o Svetom Juri, kao i o kralju Vladimiru. Autor također navodi kako Hrvati najviše pripovijedaju legende o propasti Gavanovih dvora, o Isusu Kristu i sv. Petru. Mnogo je prozih i versificiranih legenda o sv. Juri, čudotvornim grobovima mučenika i mučenica, čudotvornim svetim slikama, kipovima, križevima, crkvama (Dragić, 2008.).

Dječja legenda je vrsta priče namijenjena djeci koja sadrži fantastične ili imaginarne elemente koji pripadaju popularnoj tradiciji. U nekim slučajevima pokušavaju objasniti podrijetlo mjesta ili prošle događaje. Obično imaju funkciju podučavanja neke vrste ponašanja ili upozoravanja na određene opasnosti s kojima se dijete može suočiti. Ponekad su to popularne legende prilagođene dječjoj publici, uklanjajući elemente koji nisu primjereni njihovoj dobi. Primjer dječje legende može biti priča o Svetom Nikoli, Djedu Mrazu ili ocu Božiću, raširena u mnogim zemljama i s nekim varijacijama (Hrvatska enciklopedija-Titanica).

2.3. Bajke

Riječ bajka dolazi od glagola „bajati“, što znači vraćati, čarati. Postoji i zastarjeli naziv gatka, prema glagolu „gatati“ (Pintarić, 1999., prema Bistrić i Ivon, 2019.). Njeno prvotno značenje bilo je govoriti. Tako riječ „bajka“ u većini jezika označava sinonim za riječ „izmišljotina“, „laž“, a karakterizira je utemeljenost na umjetničkom izmišljanju koje predstavlja privid stvarnosti (Propp, 2012., prema Bistrić i Ivon, 2019.). Bajkama se nazivaju priče o čudesnim događajima u kojima se glavni junak svojom hrabrošću i mudrošću suprotstavlja silama zla. Bajka je svojom čudesnošću i arhetipskim jezikom oduvijek budila zanimanje znanstvenika te je smatrana vrstom priče koju su ustanovila braća Grimm (Jolles

2000: 203., prema Giacometti, 2013.). Bajka je kraća usmena ili pisana, pučka ili umjetnička, pripovjedna (poglavito prozna) vrsta čvrsto strukturirane radnje, prepoznatljiva skupa likova i skromno raščlanjena prostora događanja. Radnju joj obilježava linearno kretanje od kakva početnoga nedostatka preko niza zapreka do njegova otklanjanja, pri čemu likovi privlače na svoje osobine onoliko pozornosti koliko im dopusti funkcija što je u takvoj radnji obnose (Hrvatska enciklopedija). Postoje brojne podjele bajki, a nazivi nisu usuglašeni. Pojedini nazivi kategorija su:

- narodna ili usmena i umjetnička bajka (Crnković 1987., prema Giacometti, 2013.);
- klasična i moderna bajka (Pintarić 2008., prema Giacometti, 2013.) i
- narodna i nenarodna bajka (Hameršak 2010., prema Giacometti, 2013.).

Iz narodne se bajke razvila umjetnička bajka, a iz nje fantastika. Navedeni termin potječe od grčke riječi *fantastikos*, što bi značilo biti sposoban predočavati, tvoriti slike. Golem (2006., prema Bistrić i Ivon, 2019.) također navodi kako se bajke dijele na usmene i umjetničke. Usmene bajke su potekle od nepoznatih darovitih pojedinaca iz naroda, a prenošene su usmenom predajom, dok su umjetničke djelo autora pojedinca u kojima se isprepliće stvarni i nestvarni svijet, a razvile su se iz usmenih bajki (Golem, 2006., prema Bistrić i Ivon, 2019.). Prema Pekištan i Ljuštanović (2007., prema Aleksandrović i Šaćirović, 2017.) usmena bajka je višepizodična priča u kojoj se zbivanja nižu kronološki uobličena, prema ustaljenim kompozicijskim obrascima, a karakterizira je element „čudesnog“. Kompozicija bajke osniva se na likovima i zbivanju, koje se odvija u vremenu i prostoru. Vrijeme zbivanja je prošlo; likovi su pretežno neimenovani, karakterizira ih spol, zanimanje, socijalni i obiteljski status, uzrast, a rasplet je uvijek sretan. Crnković (1987., prema Giacometti, 2013.) navodi razlike između narodne i umjetničke bajke. Najčešće je riječ o pričama koje sadrže uočljive strukturne razlike s obzirom na narodnu bajku. U umjetničkoj bajci većinom izostaju stereotipni uvod i završetak, ali se zbog bajkovitoga načina pripovijedanja često osjeća duh narodne bajke. Ana Pintarić u djelu „Umjetničke bajke: teorija, pregled i interpretacija“ navodi da je umjetničku bajku u svjetskoj književnosti razradio H. C. Andersen te da je Ivana Brlić-Mažuranić jedna od predstavnica hrvatske umjetničke bajke (2008., prema Giacometti, 2013.).

Likovi u bajkama najčešće su odrasli, prema socijalnom stanju bogati (kraljevi, kraljice, kraljevine i kraljevići, bogati trgovci-realni likovi) i siromašni (drvosječa, siromašan

trgovac, ribar-realni likovi.) Ako se promatra svijet iz kojeg dolaze, oni su realni likovi i nerealni (vještice, vile, divovi, zmajevi) (Botica, 2013., prema Bistrić i Ivon, 2019.). U bajci se dakle, susreću stvarni i nestvarni likovi, događaji i prizori u kojima se maštovito prikazuje svijet, a natprirodno i čudesno susreće se tijekom radnje koja se odvija ni u kojem vremenu i ni u čijoj zemlji (Crnković, 1987., prema Bistrić i Ivon, 2019.). Bajka najčešće započinje riječima: „U stranoj, dalekoj, dalekoj zemlji ili Jednom davno, davno“ čime sugerira nepostojanje jasne granice između nestvarnog i stvarnog svijeta (Crnković, 1987., prema Bistrić i Ivon, 2019.). Kulturološka, povijesna i socijalna obilježja određuju odnose među likovima. Likovi u bajkama se ne opisuju detaljno, nemaju individualnih crta, a prikazuju se akcijom/postupcima tako da najčešće samo jedna oznaka određuje njihovu cjelokupnu karakterizaciju (Vodopija, 2001., prema Bistrić i Ivon, 2019.).

Uz bajke nužno je spomenuti i priče. Priče su produkt pričanja i često imaju funkciju razonode, pragmatičnu funkciju i dr., no prema Turnerovu mišljenju pogrešno bi bilo promatrati ih kao prvenstveno predstavljačku aktivnost, već prije kao stalnu, fundamentalnu mentalnu aktivnost (Turner 1996., prema Marković, 2012.). Ovakav teorijski pristup ljudski razvoj, odnosno razvoj narativnih praksi kod djece tumači kao učenje, odnosno ovladavanje malim specijalnim pričama (Turner 1996., prema Marković, 2012.) koje se onda usložnjavaju i istovremeno modificiraju projiciranjem u novo iskustvo, čime dijete ne samo da ovladava jezikom i narativno se socijalizira, nego i uči razumjeti svoje iskustvo, dakle, kognitivno se razvija (Marković, 2012.).

2.4. Basne

Basna predstavlja epsku književnu vrstu izraženu u prozi ili stihu, zastupljenu uglavnom u narodnoj književnosti. Nastala je kao izražaj narodne usmene narativne forme u obliku predaje, kao posljedica kolektivnog duha, narodnih običaja i tradicije. Basna je kratka poučna priča o životinjama, biljkama i stvarima često izražena u šaljivom tonu (Hasić, 2008., prema Čolić, 2017.). Obično je izražena u obliku jednoepizodične priče koja se pretežno osniva na: jednoj živopisnoj sceni ili događaju koji kod djece budi maštu i kreativnost; likovima koji svoje karakteristike i osobine otkrivaju interaktivnim postupcima i govorom; te jednostavnoj fabuli. Basna ima svoj uvod i zaplet, dok rasplet završava poukom. Po svojoj formi basna je vrlo slična anegdoti. Obje su kratke i pomalo šaljive. Osnovna razlika su likovi

koji su u basni iz životinjskog i biljnog svijeta, a njihova primarna težnja je da pouče (Čolić, 2017.). Basna (apstraktna izvedenica od bajati; najprije je značila: riječ, govor, zatim čarobna izreka pa bajka, fabula), kratka, poučna, prozna ili stihovana priča u kojoj se kao likovi pojavljuju životinje, biljke i predmeti kako bi uprizorili kakvu općepriznatu istinu, moralni stavak ili praktičnu mudrost. Stereotipne značajke životinja približavaju basnu alegoriji, a didaktično usmjerenje priče egzemplumu i parabolama. Frigijski rob Ezop smatra se kao onaj koji je navodno prvi pribilježio indijske i grčke inačice kanonizirajući oblik basne. U Hrvatskoj su basne u 18. stoljeću prevodili i prilagođivali M. A. Relković i Đ. Ferić, a među suvremenim autorima ističe se V. Parun (Hrvatska enciklopedija). U literaturi ima mnogo definicija basne, ali se sve svode na to kako je basna kratka priča u prozi ili stihovima, u kojoj su nositelji radnje životinje prikazane sa različitim ljudskim svojstvima. Njeni glavni likovi iako u obliku životinje skrivaju ljudsku ćud, opterećeni svojim porivima, lukavstvom, nasilnošću ili smjernošću, dobrotom i dr. Prema svojoj strukturi jasno su izražene tri etape: uvod, zaplet i rasplet. Stilske odlike basne su jednostavnost izraza, ironičnost i alegoričnost (Lagumdžija 1991., prema Aleksandrović i Šaćirović, 2017.).

Obilježja basne su: jednostavnost, aforističnost, aluzivnost i ironičnost. Jednostavnost basne ogleda se u njejoj kratkoći, laganim terminima i izrazima, jednoepizodičnoj situaciji i individualnoj, ali vrlo sržnoj poruci. Aforističnost je karakteristika koja opisuje jezgrovitost izražaja, njegovu smislenost i izreku obojenu duhovitošću. Aluzivnost se odnosi na poruku koja je često skrivena, implicitna, neizravna, ali i na odnose između životinja kojima se alegorijski, u prenesenom značenju misli na ljude. Aluzija na taj način priziva dječiju maštu te izražava misao neizravno, ali uvijek pomoću nekog poznatog pojma ili odnosa. Ironičnost kao viši stupanj humora koji djeluje u svijetu ljudi javlja se kao obrat događaja koji u velikoj mjeri odudara od željenog i očekivanog tijeka. Humor se pri tome pojavljuje kao sredstvo oslobađanja (Rosandić, 1986., prema Čolić, 2017.). Kao basnopisci u Hrvatskoj spominju se imena Mavra Vetranovića, Petra Hektorovića, Nikole Dimitrovića, Dinka Ranjine, Matije Divkovića, Pavla Posilovića, Ignjat Đurđević, Juraj Habelić, Štefan Zagrebec, Hilarion Gašparoti, Ivana Brlić Mažuranić i Gustav Krklec.

3. KAKO DJECI PRIKAZATI MITOVE, LEGENDE, BAJKE I BASNE

Dijete od svoga rođenja živi u narativnom okružju gdje ljudi pripovijedaju i to ponajviše svoje i djetetovo prošlo iskustvo. O narativnom okružju u kojemu djeca žive ovisit će dijelom i dječje narativne prakse i načini (re)konstruiranja njihovog poimanja sebe (Miller, 1996., prema Marković, 2012.). Marković (2012) navodi kako su djeca ponekad samo promatrači ili samo prisutni nekom pripovijedanju, ponekad su samostalni sudionici ili samostalni pripovjedači, što ovisi o dobi djeteta, njegovim interesima, trenutnim aktivnostima, namjerama odraslih, konverzacijskom kontekstu, kao i o brojnim društvenim i kulturološkim čimbenicima. Neke pripovijesti o tuđem iskustvu djeca čuju više puta i upamte ih, čime one mogu postati njihovim repertoarom priča o tuđem, posredovanom iskustvu. Neke pripovijesti o vlastitom iskustvu posredstvom pričanja neke druge osobe mogu postati dijelom aktivnog repertoara djeteta. Neke pripovijesti o vlastitom iskustvu iz djetinjstva ne moraju imati svog narativnog posrednika. Neke priče djeca mogu čuti ili pričati samo jednom dakle neke će zaboraviti, a neke upamtiti. Neke će utjecati na djetetovo poimanje sebe i poimanje drugih ljudi, proizvesti neočekivane učinke i postati važnim pripovijestima u životu djeteta i buduće odrasle osobe. Autorica želi reći kako su obitelj, ali i djetetova najbliža okolina, važnim mjestom jezične, narativne i mnemoničke socijalizacije (Marković, 2012.).

S obzirom na činjenicu da je dio priča, basni, bajki, predaja i legendi koji su se generacijski prenosili zapisan, a dio polako nestaje, Schreiber (2017.) zaključuje kako usmeno književni sadržaji moraju biti utkani u svakodnevne aktivnosti predškolske djece u vrtiću te na taj način produbiti njihov senzibilitet za kulturnu baštinu. Mnogo djece odrasta na tuđoj tradicijskoj kulturi, navodi autorica, ne znajući da su se i u Hrvatskoj, usmenom predajom prenosile priče o raznim mističnim bićima. Odgojni proces na baštinskim vrijednostima usredotočuje se na dvama značenjima. Ponajprije na humanom - u njima nalazi odgovore o pitanjima nastanka, sudbini, o spoznaji dobra i zla i sl. (Lesourne, 2013., prema Schreiber, 2017.) te potom na kreativnom značenju - polazi se od shvaćanja baštine kao poticajnog konteksta za kreativno-umjetničko izražavanje i stvaranje. Tako na primjer, ako djeca imaju priliku pokazati odraslima svoj literarni rad, scenski rad, oni postaju subjekti u svojoj konkretnoj sredini i odgajaju se kroz sustav odnosa i komunikacija utkanih u širi društveno-kulturni sustav (Rinaldi, 2013., prema Schreiber, 2017.). Mnoge narativne prakse, one usmene i pisane, tradicijske i netradicijske, književne i neknjiževne, imaju katkada

osviještenu didaktičnu funkciju koja može biti institucionalizirana bilo kroz sustav obrazovanja ili tradicijsku kulturu. One igraju snažnu ulogu u socijalizaciji djetinjstva i posebno su značajne za samokonstrukciju (Miller i Byhouwer Moore 1989., prema Marković, 2012.). Miller i Byhouwer Moore (1989., prema Marković, 2012.) u narativnom okružju djece u svakodnevici raspoznaju priče koje se mogu pripovijedati: djeci kao sugovornicima, zajednički s djecom kao konaratorima i u nazočnosti djece. Istraživanja jezične socijalizacije pokazala su i da mala djeca mogu biti uključena u osobno pripovijedanje na tri načina:

- pripovijeda se u dječjoj nazočnosti
- o djeci kao ratificiranim sudionicima te
- s djecom kao konaratorima (Miller 1994., prema Marković, 2012.).

Izdvojene su i tri narativne prakse koje mogu biti relevantne za samokonstrukciju, a to su:

- odrasla osoba priča o djetetu u njegovoj nazočnosti
- odrasla osoba intervenira u dječje pripovijedanje
- prihvaćanje tuđih priča kao djetetovih vlastitih (Miller i Byhouwer Moore 1989., prema Marković, 2012.).

3.1. Mitovi i legende

Ideju da je razumijevanje mitologije slično prisjećanju artikulirali su Lotman i Uspenski (1979., prema Marković, 2012.) koji su mitski jezik pokušali dovesti u vezu s dječjim jezikom. Paradoks mitskog jezika kao istovremeno razumljivog i nerazumljivog naveo je dvojicu autora da ga pokušaju opisati. Autori zaključuju da nemitološki iskaz upućuje na nemitološki jezik koji je polilingvističan jer je moguć tek u situaciji gdje osim prirodnog jezika postoji i metajezik, dok mitološki iskaz upućuje na monolingvističan jezik u kojem nema prevođenja nego je moguće samo prepoznavanje (Lotman i Uspenski 1979., prema Solar 1998., prema Marković, 2012.). Mitski jezik je tako jezik koji se svodi na proces nominacije, na “davanje imena” (Lotman i Uspenski 1979., prema Marković, 2012.). Oni odnosno pounutrivanje, mitološkog, a oboje kao dio istog reverzibilnog procesa interakcije osobe i kulture. nastoje pokazati da između “dječjeg jezika” i “mitskog jezika” postoje analogije jer “dječje riječi” i dječje pričanje imaju osobine “jezika nominacije”, dok je

“razumijevanje mitologije u izvjesnom smislu isto što i prisjećanje” (Lotman i Uspenski 1979., prema Marković, 2012.). Bezbroj je mitova i legendi, priča koje su jedinstveni izvor informacija, kulture i povijesti za djecu. One priče za koje se ne zna jesu li stvarne ili su plod mašte ljudi iz drugih razdoblja, pomoći će djeci u stvaranju novih avantura i priča.

Primjer jedne legende pod nazivom „Na Rastokama plešu vile“:

Iako duga samo 6,5 kilometara, rijeka Slunjčica na svom ušću u Koranu kod mjesta Slunj stvara jedan od najljepših krajolika u Hrvatskoj: Rastoke. Čak 23 slapa i brojni brzaci stvaraju šumove i žubor koji se pretvaraju u najljepši koncert prirode. Upravo je ovo popularno izletište još jedno mjesto oko kojeg se stvaraju mistične priče i legende. Ovaj put o vilama! Predaja kaže kako su noću, dok su se mlinari i mlinarice družili uz vatru, rastočke vile uzimale konje i vraćale ih pred zoru umorne, zadihane, griva upletenih u pletenice. Oprale bi potom rublje u Slunjčici, plesale i zvale mlinare da im se pridruže. Po ovoj legendi ime nosi jedan od najljepših slapova na Rastokama, Vilina kosa.

Kad je pitanju recimo ova legenda, djeca mogu kroz likovni rad prikazati kako oni zamišljaju vile.

U radu s djecom predškolske dobi dramatizacija i adaptacija legendi može biti usko vezana uz proslave blagdana svetaca zaštitnika mjesta u kojem žive. Primjerice, za grad Split, može se scenski prikazati život sv. Duje (Schreiber, 2017.) ili u slučaju zaštitnika nekog drugog mjesta u kojem se određeni vrtić nalazi napraviti proslavu vezanu za tog sveca sa motivima vezanim za istog; npr., djeca se mogu obući u kostime, netko od njih može predstavljati tog sveca, mogu pjevati pjesmu vezanu za istog te se na taj način upoznati sa određenim legendama. Isto tako, kroz mitove djeca mogu upoznavati različite kulture te ga prikazati kroz likovni izričaj.

Legende bi trebale u radu s djecom predstavljati način za razgovor o vrijednostima koje trebaju biti temelj života. Legende često sadrže korisne primjere kako djecu naučiti važnim životnim vrijednostima. Primjer je legenda s Krampusom, bićem koje živi u Europi, napola demon, a napola jarac, tipičan je lik koji se pojavljuje svakog Božića kako bi kaznio djecu koja se nisu ponašala dobro. U prošlosti je bilo uobičajeno plašiti djecu koristeći likove poput Krampusa. Legenda o Krampusu može se učiniti manje zastrašujućom upotrebom tradicionalnih božićnih likova poput Djeda Mraza, Svetog Nikole ili Tri mudraca koji imaju zadatak nagrađivati djecu koja su se dobro ponašala. Stoga se u vrtiću za sv., Nikolu može

organizirati dolazak sv. Nikole sa poklonima uz neke dodatne sadržaje kao npr., djeca mogu otpjevati pjesme za sv., Nikolu, uslikati se, mogu postaviti pitanje na koje će im on odgovoriti, na kraju mogu nacrtati sv., Nikolu na papiru itd.

3.2. Djeca i bajke

Djeca vole slušati bajke jer u njima nalaze načine kako upravljati vlastitim životom. Kroz bajku imaju mogućnost upoznati život onakav kakav on uistinu jest. U svijetu u kojem žive ima i dobra i zla, a najveći strah koji osjećaju može se pobijediti i uništiti dobrotom. Poistovjećivanje s pozitivnim likom iz bajke doprinosi razvoju društveno poželjnih osobina ponašanja. Djeca uče o sebi i svojim osjećajima, a likove često uspoređuju s bliskim ljudima iz svoje okoline. Sve im to pomaže da sami izraze svoja očekivanja, želje i strahove. Glavna poruka koju bajke prenose u različitim sadržajima djeci je da je borba protiv životnih teškoća neizbježna te da je bitan dio ljudskoga života. No, ako se čovjek nepokolebljivo suočava s nevoljama i svladava sve prepreke, na kraju izlazi kao pobjednik. Svojim izražajnim detaljima, jezikom simbola i slika te jednostavnom sadržajnom okosnicom omogućavaju da se djeca lakše suočavaju i prevladavaju svoje strahove, sukobe i teškoće odrastanja, strah od napuštanja, samoće ili niz sukoba u procesu sazrijevanja, kao i samo sazrijevanje ličnosti te razvijanje i prepoznavanje istinskih vrijednosti poput hrabrosti, prijateljstva, poštovanja i povjerenja. Slušajući bajke, djeca razvijaju koncentraciju i pažnju jer im se pruža prostor tišine za aktivno slušanje. Kao aktivni slušači promatraju ilustracije, odgovaraju na pitanja o radnji te prepričavaju pročitano ili ispričano. Oni isto tako upijaju i neverbalne oblike komunikacije koje prezentira pripovjedač te ih tijekom razgovora o bajci i zadacima oponašaju i pokazuju. Nakon pročitane bajke, odgojitelji potiču djecu na sistematizaciju sadržaja prema određenim kriterijima (karakterizacija likova, radnja, redosljed događaja). Na osnovi uočenih elemenata djeca izvode zaključke i generalizacije. Potiče ih se na kritičko razmišljanje te konstruktivno rješenje sličnih životnih situacija. Bajke potiču i razvoj motorike (fine i grube) te razvoj kreativnosti. Odgojitelj različitim osmišljenim aktivnostima djecu potiče na kretanje i manipulaciju različitim priborom i materijalom (Lakoš, 2018.).

Ono što bajku čini privlačnom djeci jest svakako njezina bajkovita struktura koju obično čine povezani i isprepleteni elementi mašte i zbilje, tj. ispreplitanje naravnog i nadnaravnog (Botica, 2013., prema Schreiber, 2017.). Susret s bajkom u većini slučajeva

predstavlja i prvi susret s književnošću, a njezina naizgled jednostavna struktura i značajna simbolika vrlo često postaju poticaji za povratak bajkama i u kasnijim životnim razdobljima. Stjepan Hranjec (2006., prema Bistrić i Ivon, 2019.) navodi kako su djeci najzanimljivije karakteristike bajkovite strukture pustolovnost i optimistična projekcija života, što na dijete djeluje terapijski. Prema Vladimiri Velički (2013., prema Bistrić i Ivon, 2019.) dijete slušajući bajke i promatrajući način na koji ih odrasli pripovijedaju, odnosno iznose, bogati svoj govor, razvija socijalne vještine i osjećajno mišljenje. Pripovijedajući priče i bajke djetetu, pridonosi se njegovom boljem razumijevanju vlastitih osjećaja i samoga sebe, razvoju suosjećanja i poimanja vršnjaka i odraslih iz njegove okoline te njihovih osjećaja i postupaka (Grosman, 2010., prema Bistrić i Ivon, 2019.). Način na koji dijete prihvaća bajku ovisi isključivo o djetetovu doživljaju i njegovoj interpretaciji bajke nakon što mu je odrasli ispričavaju ili pročitaju. Tako bi se dječja recepcija bajke najbolje mogla shvatiti njegovim spontanijama i načinima izražavanja koje su posljedica dinamičnih odnosa između pripovjedača/čitatelja, teksta i djeteta - primatelja (Grosman, 2010., prema Bistrić i Ivon, 2019.). Mentalnim predodžbama na proživljene bajke djeca subjektivno stvaraju sliku prostora, vremena, ambijenta, likova i događaja, a one mu omogućavaju različito umjetničko i verbalno izražavanje nakon pročitavanja, odnosno proživljenoga teksta (Grosman, 2010., prema Bistrić i Ivon, 2019.).

Po mišljenju B. Betelheima (2015., prema Aleksandrović i Šećirović, 2017.), bajka da bi obogatila život djeteta mora da probudi njegovu maštu, da mu pomogne da razvije svoju intelektualnost i da razjasni svoja osjećanja, da bude u skladu sa njegovim strepnjama i čežnjama, da ukazuje na rješenje problema. Bajka već od najmlađeg uzrasta pomaže djetetu u intelektualnom i emocionalnom razvoju, a preporuka je da je dobro ispričati bajku jer se tako omogućava veća prilagodljivost slušatelju. Isto tako, veoma je važno da dijete samo dođe do smisla i značenja bajke, jer sve dobre bajke imaju više značenja no samo dijete može da zna koje je značenje od najvećeg značaja za njega u tom trenutku. Odrastajući dijete shvaća i druge nivoe bajke (Betelheim 2015., prema Aleksandrović i Šećirović, 2017.), što mu pruža mogućnost da je iznova otkriva i doživljava.

3.2.1. Kako bajke prikazati djeci

Junak bajke, prema Botici (2003., prema Schreiber, 2017.), vjeruje u sebe, u svoje snage, a njegov stav najjače je oružje. Junak bajke uključen je u zajednicu, iako je u zbilji

fizički slab, običan, malen, imaginacijom mu se osigurava unutarnja snaga. Zbog toga se u literaturi često spominje da predstave namijenjene djeci moraju imati pozitivnog junaka, a pozitivnost se mjeri razvojnim lukom lika i završetkom komada, a u lutkarskim se predstavama pretpostavlja sretan završetak (Kolar, 2011., prema Schreiber, 2017.). Kako bi tradicijske bajke djeci bile pristupačnije, moguće ih je i osuvremeniti. Npr., glazbena kulisa može biti novijeg datuma, njima prepoznatljiva, zatim stare rekvizite u bajkama zamijeniti novijima npr. kočije – automobilom, kako bi bile bliže njihovoj stvarnosti. Vladimira Velički pišući o izboru bajke i priča s obzirom na dob djeteta, navodi kako je četverogodišnjaku zanimljiva bajka o junaku koji će ga ohrabriti, dok šestogodišnjaku odgovaraju sadržaji, poput narodne bajke, koji imaju više motiva koji su međusobno isprepleteni. Primjeri takvih bajki svakako su poznate Babina Bilka, Staklena gora, Šingalamingala, Bus ruzmarina (Schreiber, 2017.).

Upravo jedno od živih umjetničkih vrsta jest scensko izražavanje. Lutkarstvo objedinjuje u sebi raznolike umjetnosti kao što su glazba, književnost, gluma i likovna umjetnost. Lutkarstvo djeluje simultano na više osjetila kod djece zbog čega je izvor vrijednih estetskih doživljaja. Paljetak (2007., prema Schreiber, 2017.) se zalaže da lutkarstvo bude umjetnost, odnosno vid prikazivačke umjetnosti, ističući kako je lutka likovna datost jer je umjetnički oblikovana bez obzira na to bila igračka ili idol. Pričanje priča ili gledanje lutkarskih predstava može biti poticaj u dječjoj igri lutkom. Dijete će oponašati lik iz priče, bajke, kazališne predstave ili lutkarske predstave, ako za njega misli da je dobar (Ivon, 2010., prema Schreiber, 2017.) pa im se tako omogućava istraživanje vlastitog svijeta imitiranjem akcija i osobina ljudi oko sebe. Ladika (1995., prema Schreiber, 2017.) ističe kako se prilikom odabira predloška za lutkarsku izvedbu, mora voditi računa o tekstovima koji su umjetnički vrijedni i djeci prihvatljivi (klasične priče, bajke, basne, zatim prikazi iz biljnog i životinjskog svijeta). Odabrati tekstove za scenski izraz iz hrvatskog usmenog stvaralaštva predstavlja izazov, smatra autorica, uzme li u obzir činjenicu da je ono književno i jezično blago, koje je slojevito, kreativno, maštovito. Većina tradicijskih priča svojim sadržajem razvijaju maštu kod djece zbog toga što im je sadržaj obavijen čudesnim i fantastičnim. Edukativne su, jer se djeca upoznaju s tradicijom, kulturom svojega naroda, osobito kad se susreću s predajama i legendama, koje donose sadržaj s elementima iz povijesti. Odgojne su, jer mnoge priče, basne i poslovice na kraju donose pouku (Ujević 2013., prema Schreiber, 2017.). Tradicijske priče poput bajki i basni, iznose pozitivna načela, što upućuje na etički karakter kazivanog (Schreiber, 2017.).

S obzirom da postoji nedostatak dobrih lutkarskih predstava za izvođenje u dječjem vrtiću, navodi Schreiber (2017) preporuča se odgojiteljima da sami dramatiziraju, adaptiraju ili scenski ilustriraju prikladne umjetničke tekstove. No, to mogu učiniti odgojitelji koji razumiju estetiku kazališta lutaka, a uz to imaju i literarnog talenta (Glibo, 2000., prema Schreiber, 2017.). U biltenu Zbornika radova 4. okruglog stola o zavičajnosti u knjigama za djecu i mlade Gradske knjižnice Marka Marulića iz Splita, nalazi se popriličan popis građe iz hrvatske usmene baštine koji može biti koristan prilikom odabira tekstova za izvedbu, navodi autorica. Nakon što se odabrao prikladan tekst za dramaturšku obradu, za dramatizaciju je potrebno da tekst ima scensku radnju, unutarnju i vanjsku dramatičnost. Pogodniji su kraći tekstovi koji imaju konciznu fabulu pogodnu za prenošenje u dramsku radnju te tekstovi u kojima se može razviti dinamičan i živ dijalog. Potrebno je stvoriti plan prije dramatizacije, utvrditi liniju radnje, uskladiti redoslijed događanja, misaono obuhvatiti igru u cjelini s jasnom idejom te odrediti ritam. Radnja mora biti jednostavna bez nagomilavanja sukoba, mora imati svoj početak, tijek i kraj. Izbor tekstova može biti i prema tipu lutke koja ga izvodi, npr. tekstovi za igre s lutkama sjenama podnose jednostavnu dramaturgiju (basna, kratka priča, scenska ilustracija pjesme i sl.) (Pokrivka, 1985., prema Schreiber, 2017.).

Elemente bajki djeca mogu umjetnički izraziti crtanjem, slikanjem, prostornoplastičnim oblikovanjem, ali i pokretom, plesom, igrom ili glumom. Bajke se jako dobro mogu prikazati s lutkama sjenama jer je djeci jako zanimljivo što lutka prikazuje radnju bajke, a u isto vrijeme može komunicirati s djecom te na taj način od djece dobiti povratnu informaciju o tome jesu li razumili o čemu se govori, povesti raspravu i slično. Na taj način djeca su aktivni sudionik bajke. Odgojitelji mogu dodijeliti djeci uloge iz bajke te ostaviti djeci izbor na koji način žele odglumiti dodijeljene likove. Na taj način se također razvija dječja mašta. Jedan od načina kako prikazati djeci priču je pustiti audio zapis priče s glazbom uz koju djeca mogu potpuno utonuti u svijet bajki. Još jedan način kreativnog pripovijedanja, napraviti različite slike te dati djeci da sami pogledaju sliku i ispričaju bajku (tj., izmisle ju). Djeca jako vole bajke sa kraljevima i princezama, tako da se može pomoću kartonskih kutija oubličiti te napraviti dvorac u kojem se djeca mogu igrati, izraditi papirne krune tako da djeca mogu glumiti prinčeve i princeze, itd.

Kako bi djeca lakše shvatila pročitano, mlađoj djeci treba prilagoditi jezik književnosti i to na način da on bude jednostavan, bez tuđica ili stranih riječi što bi djeci moglo otežati shvaćanje same priče. Bilo bi dobro, nakon pročitane priče započeti raspravu odnosno razgovor s djetetom te zajedno izvući pouku bajke. Važno je u čitati u mirnom

okruženju, a knjigu držati ispred djeteta kako bi ono moglo gledati ilustracije i dobro vidjeti. Potrebno je biti kreativan, na temelju pročitane priče djeca mogu osmisliti novu ili koristiti dijelove iste bajke, a izmijeniti ili smisliti novi završetak odnosno kraj bajke.

Mogu se organizirati različite radionice potaknute bajkama, kao npr (Ivanina kuća bajke, 2013.):

- Najbolji ilustrator - crtanje crteža na temelju pročitane bajke. Djeci je potrebno zadati zadatak da nacrtaju najdraži lik iz pročitane bajke onako kako ga oni zamišljaju. Ovakve igre mogu obuhvaćati i upotrebu prirodnih i drugih materijala u izradi likovnog rada pa se npr., djeci može pročitati Šuma Striborova nakon čega će oni od prirodnog materijala ilustrirati čudesnu šumu, ili Snježanu i sedam patuljaka nakon čega mogu izraditi patuljke.
- Potraga za čarobnim predmetom - igra se sastoji od rješavanja deset zadataka i pronalaženja čarobnog predmeta koji je skriven, čime se potiče dječja snalažljivost i maštovitost.
- Radionica se sastoji od odabira krune na kojoj je lik ili predmet iz bajke. Na kruni piše koji lik ili predmet iz bajke predstavlja, tako da to vide ostali sudionici radionice ali ne i dotični. Sudionik koji nosi krunu mora ostale sudionike ispitivati tako da na kraju pogodi koji lik ili predmet iz bajke predstavlja. Pobjednik je onaj posjetitelj koji prvi pogodi tko je ili što je.
- Kreirajmo svoju bajku - Sudionici radionice osmišljavaju i pišu originalnu bajku na način da slučajnim odabirom ponuđenih riječi slažu rečenice i time postojeću bajku ispričaju na svoj način.

3.2.2. Kako bajku prikazati djeci s teškoćama

Odgojitelj u poučavanju ne treba polaziti od djetetovih teškoća, već od očuvanih sposobnosti, mogućnosti i interesa djeteta te ga uvažavati kao i svako drugo dijete tipičnoga razvoja. Često odgojitelj osjeća strah ili ima osjećaj da je nedovoljno kompetentan za rad s djetetom s teškoćama. Svakom odgojitelju bajka može poslužiti kao put do djeteta s teškoćama u razvoju. Bajke ne pomažu samo djeci, već i odraslima da uče kako pomoći djeci, ali i sebi. Zajedničkim okretanjem stranica ilustriranih bajki, jednostavnim pričanjem događaja, pružanjem osjećaja sigurnosti kada se pojavljuje zao lik, neki su od koraka koji

vode do razvoja bliskosti i povezanosti između odgojitelja i djeteta s teškoćama u razvoju. Da bi priča doista zadržala djetetovu pažnju, mora ga zabavljati i pobuđivati radoznalost. No, da bi mu obogatila život, mora poticati maštu; pomoći mu razviti um i razbistriti osjećaje; mora biti prilagođena njegovim brigama i težnjama; mora u cijelosti priznati njegove teškoće, a istodobno ukazivati na rješenja problema koja ga zbunjuju (Bettelheim 2000., prema Lakuš, 2018.). Pričanje bajke je mala svečanost za koju je potrebno odvojiti vrijeme i pripremiti prostor, a centri aktivnosti čine kutić za čitanje i kutić za aktivan rad. Važno je i samo uređenje kutića za čitanje (dostupnost svoj djeci, udobna sjedeća mjesta, opuštajuće boje, police sa slikovnicama i dječjim knjigama i sl.), dok kutić za aktivan rad obiluje različitim priborom i materijalom za kreativan rad. Pozitivno ozračje i bajkovito pripremljen prostor postaje zanimljiv i ugodan te privlači djecu s teškoćama na promatranje, slušanje, istraživanje i sudjelovanje. Zadaća odgojitelja je da vodi računa o sposobnostima i mogućnostima djece te pripremi jednostavan tekst u vidu građe lagane za čitanje, pažljivo izabere ilustrirane bajke s više ili manje detalja, primjerene veličine i jasnih boja, koristi se različitim tehnikama pričanja priče (lutke, crteži, ilustracije). Autorica prikazuje ideje i načine pričanja dječje bajke na primjeru Janko i čarobni grah. Ovakav način pričanja bajki primjenjuje se u Odgojno-obrazovnoj skupini 17, u Centru za odgoj i obrazovanje Čakovec. Bajka započinje onoga trenutka kada sva djeca zakorače u kutić za čitanje, a početak te aktivnosti obilježava poticajna glazba ili zvuk zvonca. Djeca se pripremaju za čitanje bajke uvodnom prilagođenom aktivnošću mreža strahova. Zajedno sjede u krugu i uvodi ih se u zadatak objašnjavajući im da kod sviju postoji osjećaj koji se naziva strah. Djeca s teškoćama u razvoju često se teško prisjećaju ili teško verbaliziraju svoje strahove, zato im nude slikovni prikaz različitih mogućnosti za strahove. Kada su svi ulovili svoje strahove, slijedi najava bajke. Pokazuje se i izlaže ilustrirana knjiga u izdanju (nakladnik: Andromeda) jer je svojim jednostavnim i jasnim ilustracijama prihvatljivo za djecu s većim teškoćama u razvoju. Djeca nakon emocionalno-psihološke stanke iznose svoje emocije i osjećaje potaknute pričanjem bajke (Lakuš, 2018.).

Autor Bettelheim je zagovornik činjenice da bajku treba pričati, a ne čitati. Pričanje omogućuje veću fleksibilnost. Bajke se pričaju od davnih vremena, gdje je svaki pripovjedač izostavljao i dodavao elemente, ne bi li je učinio smislenijom. Na tragu toga stajališta slijedi pričanje priče metodom pregača pričalica. Za ovu metodu potrebno je izraditi papirnatu plošnu lutku koje se lijepe pomoću čička na pregaču. Pripovjedač tom metodom priča bajku vizualizirajući djeci radnju i likove. Pri tome mora biti dobro pripremljen i spretan jer istovremeno govori i prikazuje događaj plošnim lutkama. Ovakav način pričanja bajke djeci je zanimljiv i primamljiv te im dočarava čaroliju i budi maštu. Osjećaj odrasle osobe da

aktivno sudjeluje u pričanju priče daje važan doprinos djetetovu doživljaju i silno obogaćuje djetetov doživljaj (Bettelheim, 2000., prema Lakuš, 2018;193.).

Pričanje bajke se prekida tri puta, a pri tome djeca imaju zadatke. Prvi put: Janko susreće čarobnjaka koji mu daje čarobni grah. Svako dijete daje savjet Janku, uzmi ili ostavi čaroban grah. Drugi put: Janko se popeo po stabljici graha do dvorca i primijetio diva. Djeca izražavaju svoje osjećaje. Treći put: Janko više upomoć! Djeca navode kako bi ona pomogla Janku u nevolji. Zatim slijede različite aktivnosti u kutiću za aktivan rad.

3.3. Djeca i basne

Dubravka Težak, pišući o basnama ističe da je ona djeci prihvatljiva zbog kratkoće, jednostavnosti, a i činjenice da se basne zbog svog dramskog karaktera lako mogu pretvoriti u igrokaze (Težak, 1997., prema Schreiber, 2017.). Radnja se gradi na jezgrovitosti govora, a čitatelj - dijete ima mogućnost da kroz maštu sam izgradi sudbine likova stavljajući u radnju u širi životni kontekst. Zahvaljujući stilskim sredstvima kojima se služi, basna postaje komedija što je još više približava najmlađima. Dijete predškolskog uzrasta nalazi se u etapi „moralnog realizma“ odnosno još ne shvaća pojam „namjere“ ili „motiva“ pa sve procjenjuje u odnosu na štetu ili korist koja je napravljena, bez obzira na namjeru (Lagumdžija 1991., prema Aleksandrović i Šaćirović, 2017.). Upravo zbog ovoga, smatraju autori, basna je jako pogodna za igranje uloga u vrtiću jer se iza površinskih slojeva fabule nalaze likovi koji prikazuju likove sa kojima se djeca susreću u životu, a odnos među likovima prikazan je na poseban način, što djeci daje mogućnost da razvijaju maštu i svoje viđenje svijeta i opažanje izgrade kroz likove koje mogu predstaviti na sebi svojstven način. Stoga, basna ima veliku ulogu prilikom odgoja, posebno djece predškolskog uzrasta jer je moralni razvoj djeteta usko vezan za njegovo kognitivno sazrijevanje (Lagumdžija 1991., prema Aleksandrović i Šaćirović, 2017.). Ukoliko dijete dođe do pouke basne i uspije da je preslika u realnost, autori smatraju kako je tada basna ispunila svoju odgojnu ulogu (Aleksandrović i Šaćirović, 2017.). Nerijetko djeca nisu u stanju shvatiti odrasle i njihove odnose. Kod djece se prilikom čitanja basne prvo javlja čuđenje kao reakcija, a potom ironija uz koju se često pojavljuje i moralni stav koji potvrđuje postojanje etike u dječijem viđenju svijeta i etike koja, na vrlo jednostavan, ali idealističan način, normira svijet odraslih. Basna tako svojim porukama

djeluje na moralno i socijalno oblikovanje djetetove ličnosti (Bunac, 1987., prema Čolić, 2017.). Razvijajući priču djeca bogate rječnik, unose u priču svoja iskustva, emocije što ih uvodi u novu dimenziju učenja preko igre. Dramatizacija neke priče podrazumijeva izradu lutaka ili maski što je djeci posebno interesantno jer se likovi oživljavaju zahvaljujući pokretu i glasu lutke. Djeca podražavaju određene glasove likova iz priče i na taj način razvijaju maštu (Aleksandrović i Šaćirović, 2017.).

Posebno su učinkovite u poučavanju osnovnih životnih vrijednosti jer svoju poruku prenose na jednostavan i djetetu privlačan način, a cilj im je razvijati samopouzdanje, ljubav, povjerenje, hrabrost i strpljenje.

Primjer Basne „Cvrčak i mrav“:

„Cijelo je ljeto mali cvrčak pjevao i veselio se toplu suncu, šarenu cvijeću i zelenoj travi. Kamo god je skočio, svugdje je bez napora i brige nalazio hranu. Ali kad je stigla zima, sve je opustjelo, a mali je cvrčak drhturio od studeni. Stala ga je glad moriti. Sjetio se svoga znanca mrava, koji je cijelo ljeto marljivo sabirao zrno po zrno za zimu, pa pohrli k njemu i zamoli ga da mu posudi koje zrnice kako ne bi umro od gladi. Mrav ga upita: „A što si radio ljeti, da nisi ništa spremio za zimu, kako to čine ostale brižne životinje?“ „Pjevao sam i zabavljao druge pa je tako odlazio dan za danom i ljeto je brzo prošlo.“ „Pjevao si?“ mrav će živahno, „e, ako je tako, a ti sada lijepo pleši, brže će ti proći zima.“ Ode mrav svojim putom i ostavi cvrčka samog.“

Nakon pročitane ili ispričane basne, potrebno je s djecom povesti raspravu postavljajući pitanja kako bi se vidjelo jesu li djeca razumjela basnu, npr., u ovom konkretnom slučaju to mogu biti pitanja: O čemu je riječ u tekstu? (O gladnom cvrčku i sitom mravu). Zašto je cvrčak bio gladan zimi? (Cvrčak je bio gladan jer je cijelo ljeto pjevao i veselio se i nije spremao hranu za zimu). Zašto mrav nije bio gladan zimi? (Mrav nije bio gladan zimi jer je cijelo ljeto marljivo sabirao zrno po zrno za zimu), itd. Nakon provedene rasprave, može se preći na kreativni dio, djeca mogu uvesti nove likove, uvesti nove događaje, promijeniti gledište, promijeniti mjesto i vrijeme radnje, promijeniti završetak basne (Kovač i sur., 2019.). Basne je poželjno čitati tijekom dana. Nakon pročitane basne korisno je ohrabriti dijete da doda vlastitu interpretaciju postavljajući mu pitanja te pohvaliti svaki djetetov odgovor, što će pružiti djetetu zadovoljstvo i graditi njegovo samopouzdanje.

ZAKLJUČAK

Kako se moglo vidjeti kroz ovaj rad, usmena književnost donosi puno toga dobrog kako za odrasle tako i za djecu. Navedeni oblici: mit, legenda, bajka, basna uče nas kako se ponašati u teškim situacijama, što se očekuje od nas kao članova društvene zajednice, našim dužnostima, utječu na način na koji opažamo, razumijemo i komuniciramo sa svijetom. Svi ovi oblici temelje se na vrijednostima, odgoju, mudrosti i iskustvima ljudi s vremenom, ali i prenose znanja i pouke. Usmena književnost, dakle u predškolskim ustanovama služi kao odgojno sredstvo.

Važno je istaknuti brojne pozitivne strane usmene književnosti za djecu, koje kad se pobroje jednostavno pokazuju koliko je to tradicijsko blago važno i zašto ga je važno sačuvati. Prednosti čitanja/pričanja mitova, legendi, bajki i basni za djecu: estetsko izražavanje - ovladavanje jezikom, narativna socijalizacija, poboljšava vještine čitanja, poboljšava pamćenje, razvoj koncentracije i pažnje, prenose informacije koje se tiču smisla života i kulturnoga naslijeđa, razvija um, uči dijete razmišljanju, prepoznavanju i boljem razumijevanju osjećaja, podučavanje nekom ponašanju, upozoravanje na opasnost, kognitivno razvijanje, proučavanje i upoznavanje drugih kultura, promoviranje pozitivnih osobina i vrijednosti kao npr., vrijednosti kao što su ljubav, vjernost, ljubaznost, hrabrost i ljudskost, budi maštu i kreativnost, utječe na samopoimanje, senzibiliziraju za kulturnu baštinu, potiče na izvođenje zaključaka, kritičko razmišljanje te konstruktivno rješavanje problema, utječe na razvoj empatije te oblikovanje djetetove osobnosti.

Što se tiče istraživačkog pitanja, kako ova djela prikazati djeci, može se reći da je najviše stručne literature posvećeno bajkama, ali ono što se odnosi na bajke primjenjivo je na sve druge prozne oblike. U radu sa predškolskom djecom treba uzeti u obzir njihovu dob te u skladu s tim odabrati djela koja oni smatraju zanimljivim i koja mogu razumjeti, a trebaju se birati djela koja djecu mogu poučiti nekim dobrim i poželjnim ponašanjima te iz kojih se mogu izvući pouke. Ova djela trebaju probuditi dječju maštu, ali maštanje ne smije utjecati na shvaćanje realnosti. Zadaća odgojitelja kad je u pitanju prikazivanje ovih djela predškolskoj djeci je da konstruktivno, kreativno i interaktivno interpretiraju ta djela, npr., da koriste scensko izražavanje, pričanje bajke uz prikazane slike ili igrokaz s lutkama ili maskama tj., lutkarske predstave, radionice, za što je odgojiteljima potrebna kreativnost, ali i neko predznanje u tom području. Jedan od načina je opremljen kutak prostorije u vrtiću za čitanje

koji može da bude okićen svjetlima koja se mogu upaliti tijekom čitanja bajke, postojanje kreveta sa jastukom i pokrivačem, u jarkim bojama, da kutak sadrži npr., medvjedića i/ili neke druge životinje koje će atmosferu učiniti živopisnijom za dijete (ili koje dijete može zagrliti dok sluša bajku) ili dodatno iskoristiti i pozadinsku glazbu. Jedan od načina je i postavljanje pitanja djeci vezano za pročitano djelo te davanje zadataka npr., okarakterizirati lik kako bi se vidjelo je li dijete shvatilo kakav je lik iz pročitano djela. Djeca rado slušaju kada im se čitaju bajke, a ako im je neka bajka zanimljiva oni će ju sami pokušati pročitati, prepričati na onaj način na koji su je oni razumjeli, dodati nove likove te izmjeniti kraj. Nakon čitanja određenih umjetničkih tekstova djeca imaju aktivnosti vezane za pročitano djelo, a posebno zanimanje pokazuju za crtanje, igrokaz, pjevanje, pričanje, izrađivanje scene itd., stoga bi se navedeni prozni oblici mogli djeci prikazati putem tih oblika. Nakon pročitane bajke treba razgovarati sa djecom, objasniti situacije koje bi mogle izazvati neugodne emocije (strah, nelagodu).

Kako se moglo zaključiti od četiri navedene prozne vrste djeci su najzanimljivije bajke, no i drugi prozni oblici mogu djeci biti zanimljivi i poučni ako se odgojitelj potruži smisliti kreativne i nove načine prikazivanja navedenih djela djeci. Ovaj rad može biti podloga budućim istraživanjima, da se više pažnje posveti istraživanju načina interpretacije mitova, legendi, bajki i basni u vrtićima, zatim kreativnosti te smišljanju novih načina i ideja na koje se izmišljeni svijet bajki i basni može prikazati djeci.

LITERATURA I IZVORI

1. Aleksandrović, M., Šaćirović, Z. (2017) Priručnik za rad s djecom predškolskog uzrasta koji su bilingvalni govornici romskog i srpskog jezika. Visoka škola strukovnih studija za vaspitače Mihailo Palov, Vršac, 5-65.
2. Bistrić, M., Ivon, K. (2019) Teorijski pristupi i recepcijski učinci bajki. *Acta Iadertina*, vol 16 (2), 131-146.
3. Botica, S. (1992) Mitološki slojevi hrvatske usmene književnosti. *Croatica*, vol 23/24 (37-38-39), 69-76.
4. Botica, S. (2013) Povijest hrvatske usmene književnosti. Zagreb: Školska knjiga.
5. Crnković, M. (1980) Dječja književnost. Školska knjiga. Zagreb.
6. Crnković, M., Težak, D.. (2002) Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955., godine. Zagreb: Znanje.
7. Čolić, A. (2017) Didaktičko-metodički pristup basnama Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka i mogućnosti primjene u vjerskoj nastavi. *Novi muallim*, vol 18 (72), 49-56.
8. Dragić, M. (2008) Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. (Fakultetski udžbenik), Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
9. Giacometti, K. (2013) Od čudesnoga do fantastičnoga: dimenzije svjetova Ivane Brlić-Mažuranić i Nade Iveljić. *Libri i Liberi*, vol 2 (1), 51-64.
10. Hasagić, S. (2017) Mitologija kao historijski izvor. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, 139-144.
11. Hrvatska enciklopedija, Bajka. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5313> (13.06.2021.).
12. Hrvatska enciklopedija, Basne. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6164> (06.05.2022.)
13. Hrvatska enciklopedija, Dječja književnost. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15567> (08.05.2022.)
14. Hrvatska enciklopedija, Legenda. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35853> (05.05.2022.).
15. Hrvatska enciklopedija, Usmena književnost. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=63417> (06.05.2022.).
16. Hrvatska enciklopedija Titanica, Značenje legende. Dostupno na: <https://hr.encyclopedia-titanica.com/significado-de-leyenda#menu-4> (06.05.2022.).

17. Ivanina kuća bajke. Dostupno na: <https://www.ivaninakucabajke.hr/hr/planirajte-posjet/radionice/> (23.05.2022.)
18. Kovač, S., i sur. (2019) Hrvatska kriješnica, Hrvatska čitanja. Radna bilježnica za jezik, komunikaciju i književnost za 5. Razred osnovne škole. Zagreb: Ljevak.
19. Lakuš, J. (2018) Bajka – put do djeteta s teškoćama u razvoju (188-195), u: Zajedno rastemo-redefiniranje prakse i teorije predškolskog odgoja, Jevtić, V., A. (ur.), Čakovec. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dječji vrtić „Cvrčak” Čakovec, 1-348.
20. Marković, J., (2012) Pričanja o djetinjstvu, Život priča u svakodnevnoj komunikaciji. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
21. Schreiber, V., T., T., (2017) Tradicijska kazivanja i scenski izraz djece predškolske dobi. Školski vjesnik, vol 64 (3), 504-517.
22. Solar, M. (2005) Teorija književnosti. Zagreb: Školska knjiga.
23. Tomić, C. (1991) Mit i religija. Crkva u svijetu, vol 26 (2-3), 133-142.

Preporučena literatura:

1. Bajke. hr., bajke i priče za djecu. Hrvatske narodne bajke. Dostupno na: <https://www.bajke.hr/hrvatske-narodne-bajke/> (06.05.2022.)
2. Crnković, M. (1984) Dječja književnost. VIII. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
3. Jurdana, V., Slavujac, V. (2016) Usmena zavičajna baština između dječjeg vrtića i muzeja: usmena legenda vila Markačeva. U: Tatković, N., Radetić-Paić, M., Blažević, I. Kompetencijski pristup kvaliteti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Medulin: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, 7. – 28.
4. Simel, S. (2008) Bajkoviti motivi i motivi baštine u zbirci priča Nade Iveljić „Šestinski kišobran“. Život i škola, vol 20 (56), 41-60.
5. Uremović, P. (2011) Usmena književnost i narodna tradicija u Časopisu “KOLO”. Nova Croatica, vol 5 (5), 449-447.
6. Zvonar, I. (2012) Ezopuševe basne pohrvačene po Ignacu Kristijanovič u redakciji Jože Skoka. Kaj, vol 45 (1-2), 25-40.

SAŽETAK

Usmena književnost je dakle ona koja se prenosi putem interpersonalne komunikacije onoga koji priča/pripovijeda i onoga koji sluša i tako se od jednog do drugog ta priča prenosi i tijekom vremena zadržava u tradiciji. Obuhvaća poeziju: lirske i epske pjesme, balade, prozu: bajke, predaje, legende, basne, anegdote, viceve; zatim dramske oblike; retoričke oblike: zdravice, basne, brojalice, brzalice, rugalice i kraće oblike: poslovice, zagonetke. One svoje mjesto također pronalaze u predškolskim i školskim ustanovama gdje se tijekom predškolskog obrazovanja obrađuju kraći, jednostavniji, djeci razumljiviji tekstovi koji ukazuju na određenu pouku, dok se tijekom školskog razdoblja, počinju obrađivati zahtijevnija usmeno prozna djela. Ta usmena djela na hrvatskom području su pisana na sva tri narječja: štokavskom, kajkavskom i čakavskom. Pitanje koje se postavilo kroz ovaj rad jest kako prikazati hrvatske usmeno prozne oblike djeci u predškolskim ustanovama. U radu sa predškolskom djecom kao prvo treba uzeti u obzir prvo njihovu dob te u skladu s tim odabrati djela koja oni mogu razumjeti i koja su djeci zanimljiva. Drugo, važno je koja djela se biraju, tj., trebaju se birati djela koja djecu mogu poučiti nekim dobrim i poželjnim ponašanjima te iz kojih se mogu izvući pouke. Treće, važan je prostor koji treba biti pripremljen za čitanje djela (ugodan kutić, npr.), te na kraju kao četvrto može se izdvojiti način pripovjedanja-prikaz djela odnosno pristup samog odgajatelja, gdje je potrebna osim samog čitanja i kreativnost odgajatelja u smislu da se mogu koristiti lutke, predstave i drugi rekviziti ili kreativniji načini pripovjedanja/čitanja o čemu je više rečeno kroz rad.

Ključne riječi: usmena književnost, hrvatska dječja književnost, bajke, basne, mitovi, legende.

SUMMARY

Oral literature is therefore one that is transmitted through interpersonal communication between the narrator and the listener, and so that story is transmitted from one to the other and remains in tradition over time. Includes poetry: lyrical and epic poems, ballads, prose: fairy tales, legends, fables, anecdotes, jokes; then dramatic forms; rhetorical forms: toasts, fables, counters, haste, mockery and shorter forms: proverbs, riddles. They also find their place in preschool and school institutions where shorter, simpler, more understandable texts that indicate a certain lesson are processed during preschool education, while during the school period, more demanding oral prose works begin to be processed. These oral works in the Croatian area were written in all three dialects: Štokavian, Kajkavian and Čakavian. The question posed through this paper is how to present Croatian oral prose forms to children in preschool institutions. In working with preschool children, first of all, their age should be taken into account and, accordingly, choose works that they can understand and that are interesting to children. Secondly, it is important which works are chosen, that means - works should be chosen that can teach children some good and desirable behaviors and from which lessons can be learned. Thirdly, the space that should be prepared for reading the work is important (a pleasant corner in the room, for example), and finally the fourth, way of storytelling is the presentation of the work, that means the approach of the educator himself, where it is necessary in addition to reading and creativity of educators. puppets, plays and other props or more creative ways of storytelling / reading can be used, which is discussed in more detail in the paper.

Keywords: oral literature, Croatian children's literature, fairy tales, fables, myths, legends.